

O BURATO DO INFERNO, un emblema da Illa de Ons

Por: Beatriz Bruna Quintas

Espeleo Club Aradelas

De todas as lendas, misterios e peculiaridades que rodean ao arquipélago de Ons, seica é o Burato do Inferno o lugar máis representativo das tradicións e supersticións vencelladas ao mar e aos mariñeiros. E abofé que este lugar, oculto e marabilloso, durante tanto tempo rodeado dun halo tenebroso procedente do ruxir constante do seu interior, é merecedor do título que lle outorgamos neste artigo que, moi lonxe de pretender desmitificar o desmitificable, quere dar a coñecer a súa beleza, beleza dificilmente apreciable polo inaccesible do seu interior.

Pozo do sistema do Burato do Inferno (-43 m.).
Fotografía: Beatriz Bruna Quintas (Espeleo Club Aradelas)

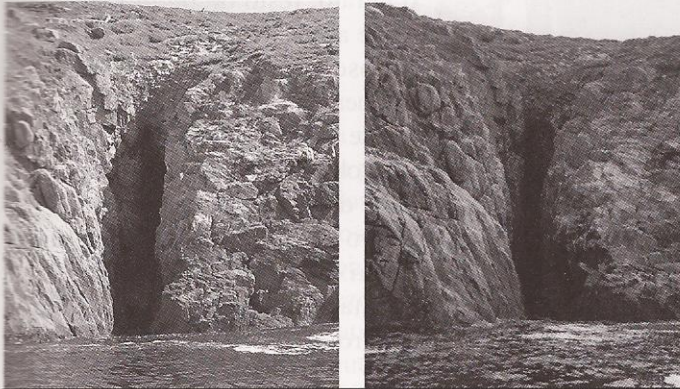
Situado ao sur da illa de Ons, na súa vertente a mar aberto, o Burato do Inferno ten sido obxecto de varios estudos etnográficos, ornitolóxicos e topográficos, pero non foi ata 2009 no que un grupo de espeleólogos de Espeleo Club Aradelas, auspiciados pola Dirección do Parque Nacional das Illas Atlánticas de Galicia, do cal forma parte o arquipélago, daba luz completamente á xeomorfoloxía desta cavidade, ata entón, rodeada polo descoñecido.

No Burato do Inferno atopámonos perante un conxunto xeo-arquitectónico integrado por varios elementos, algúns naturais, outros artificiais. A furna está integrada por tres partes claramente diferenciadas: a primeira e máis coñecida por todos, a sima de 43 m. de profundidade que se abre sobre unha planta en forma de X (non de Y, como foi descrita nalgũa ocasión) á cal se accede por dous puntos fundamentais, o pozo do que acabamos de falar e a galería que dende o seu interior se abre camiño entre dúas paredes de rocha ata acadar mar aberto, canle pola que entra e bate o mar con forza producindo no seu interior un efecto un tanto sobrenatural. E xunto á furna levántanse tres elementos arquitectónicos que nos preveñen dos perigos que nos axexan ao mesmo tempo que nos permiten gozar da súa beleza: o valo protector que rodea a boca da sima, a cruz erixida en memoria dun gardamarina desaparecido tras caer polo acantilado durante unhas manobras militares, e o miradoiro que nos permite albiscar a canle e a boca da galería inferior.

Téñense aventurado varias hipóteses sobre o seu topónimo, non sendo definitiva ningunha delas. Cóntanos Estanislao Fernández de la Cigoña no seu libro sobre Cíes e Ons que o etnógrafo Fernando Alonso Romero tentou de vencellar o nome da sima coa arraigada tradición illeira de aparicións da Santa Compañía, non podendo relacionar esta crenza coa furna. O propio Fernández de la Cigoña aventura que podería tratarse do son dos araos que aniñaban nas paredes da sima ata a súa extinción nos anos 80, mesturados có rumor da marea que se coaba pola galería inferior, sons magnificados pola caixa de resonancia que constitúe a gran bóveda central da cavidade. Sen ánimo de rebater esta teoría, na nosa experiencia como espeleólogos debemos dicir que son moitísimas as simas e covas denominadas “do inferno” non soamente en Galicia ou España, senón en todos os países de tradición católica.

Sexa a causa da súa denominación ou non, o que si é certo é que os sons do Burato contribuían en gran medida a alimentar o misterio que entrañaba no seu interior, sons que lamentablemente perdéronse para sempre. A desaparición dos araos e un importante derrube acontecido en 2003 manteñen ao Burato nun sobrecollido silencio non exento de incerteza. O Burato do Inferno permanece hoxe en día máis inaccesible que nunca. A sima, de 43 m. de profundidade, preséntasenos como o “acceso imposible” non sendo certo aínda que, iso si, reservado unicamente a persoas expertas no manexo de técnicas verticais. A canle inferior, aberta ao mar ata 2003 era, ata ese momento, unha vía que nos permitía, nos escasísimos días de mar en calma, achegarnos ao interior da cavidade, aínda que

sempre con certo perigo. O mar entraba polo estreitísimo canón provocando, na chegada da ola, que aumentase o nivel uns dous ou tres metros de altura.

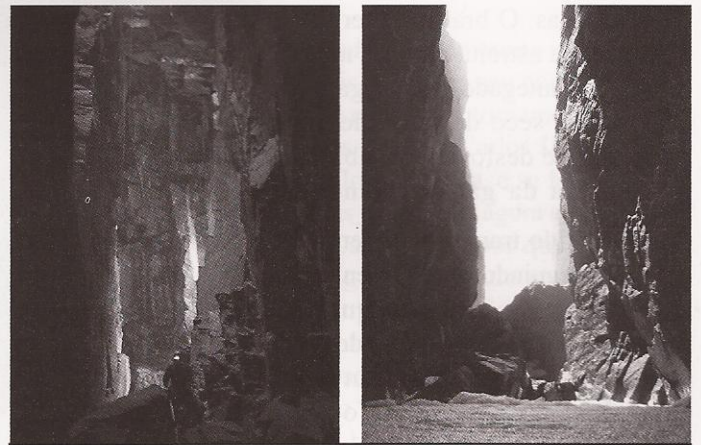
*Boca inferior do sistema do Burato do Inferno. Imaxes comparativas da canle de entrada á furna, á esquerda anterior ao derrube de 2003 e, á dereita, posterior a el.
Fotografías: José Higinio Diz Dios (esq.) e Beatriz Bruna Quintas (der.) (Espeleo Club Aradelas)*

Durante unha gran galerna no inverno do ano 2003, enormes bloques de pedra procedentes da parede da dereita desprendéronse taponando completamente a canle de entrada diante da boca da furna. Este derrube produce dous efectos que teñen cambiado a morfoloxía da cova para sempre. Por unha banda, o acceso volveuse moito máis perigoso que antes xa que, incluso en encalmada, o movemento propio da marea nos estamparía contra a barreira de rochas que pecha o canón diante da boca. Temos que imaxinar que quixéramos acceder a través do tubo dun funil. Ata 2003, nese tubo estreito atopábase o lugar de risco de golpes contra as paredes rochosas pero, unha vez superado este punto, as paredes abríanse no interior da furna igual que se abre un funil cando chegamos á parte ancha; a presión da auga diminúe e o risco de golpes, tamén. Pero o derrube non permite que a auga que se mete polo tubo de presión atope unha saída senón todo o contrario, golpea con forza o tapón de bloques mentres que o nivel ascende varios metros.

Pero a parede conformada polas pedras desprendidas non é un muro cego senón un conxunto de bloques que deixan rañuras e gretas entre eles. A auga, que entra a presión pola canle de acceso, chega a ese punto con todas as súas forzas, golpea con furia o frontal desa porta natural pero cóase entre as fendas achegando ao outro lado moi batida, formando unha densísima espuma branca, que chega alcanzar os 30 cm. de espesor no lago interior da cavidade, o que lle confire un aire misterioso e característico ao interior da cavidade, todo elo envolto no feixe de luz que penetra pola galería inferior.

Como xa adiantamos, a grandes rasgos¹, a furna está formada por dúas galerías escavadas ao longo de sendas diaclasas (fracturas) verticais de gran altura, que se entrecruzan

configurando ao sistema unha forma de aspa. A galería principal entra dende o mar e a medio percorrido é atravesada por unha galería transversal onde, no seu brazo norte, preto do punto de cruce de ambas galerías, un derrubamento no teito da mesma deu lugar ao impresionante pozo vertical.

Contraluz da boca inferior tomado dende o interior da cavidade. En primeiro termo a densa capa de espuma aínda sen romper polo paso dos espeleólogos; en segundo o derrube que tapona a entrada. Fotografía: Beatriz Bruna Quintas (Espeleo Club Aradelas)

Vista dende o mar, a furna chama a atención pola súa vistosa boca de máis de 20 metros de altura, á cal se accede a través da canle pola que penetra o mar incluso durante a baixamar. Tras os bloques que actualmente taponan a entrada, un conduto de gran porte prolóngase ao longo de 50 metros e está ocupado na súa meirande parte por un gran lago de auga salgada, mentres que o seu teito se mantén a gran altura.

Lago de auga salgada no interior da cavidade. Na parede do fondo pódese apreciar claramente o nivel que acadará a marea durante a preamar. Fotografía: Beatriz Bruna Quintas (Espeleo Club Aradelas)

O lago, que anega toda a parte central do sistema, gaña rapidamente calado a medida que nos internamos dende á zona do derrube, acadando a súa máxima profundidade no punto de cruce coa galería transversal. A partir de aquí, o perfil do chan volve subir suavemente e a auga vai deixando paso a algúns bloques que, finalmente, se transforman nunha gran rampla onde se acumulan restos traídos pola marea cando esta entraba sen trabas ata o fondo da galería.

O nivel do lago é sensible ás mareas e nel dase o curioso fenómeno, non observado en ningunha outra furna, da presenza da abundante espuma de mar, dándolle ao lago, como di José

¹ Descripción xeomorfolóxica de José Higinio Diz Dios, Director do proxecto de catalogación das furnas do Parque Nacional das Illas Atlánticas de Galicia.

Higinio Diz, *un aspecto surrealista un tanto sorprendente, especialmente cando o atravesas a nado.* A galería transversal,

que se cruza na súa parte central coa descrita nos parágrafos anteriores, queda dividida en dous ramais aliñados pero de características diferenciadas. O brazo da dereita é unha galería estreita en dous niveis, un inferior anegado pola auga e un superior en seco dende onde, nun punto que se desfonda, se albisca a parte baixa da galería inundada.

En sentido transversal á entrada do mar, e seguindo dende o centro do sistema agora cara a esquerda, internámonos nunha galería de gran porte e paredes verticais de gran altura onde, despois de abandonar o lago, ascéndese por unha rampla de terra e rochas, materiais procedentes do gran derrubo do teito desa gran bóveda, orixe do pozo de 43 que se abre, xusto neste punto, sobre as nosas cabezas.

Unha vez superada esta rampla e saíndonos xa da vertical da boca superior do sistema, a galería tórnase cha, có chan de terra salpicado de pedras de menor tamaño. O ancho mantense constante mentres que o teito baixa drasticamente ata que, nos metros finais da galería convértese nunha estreita diacasa de pouca altura.

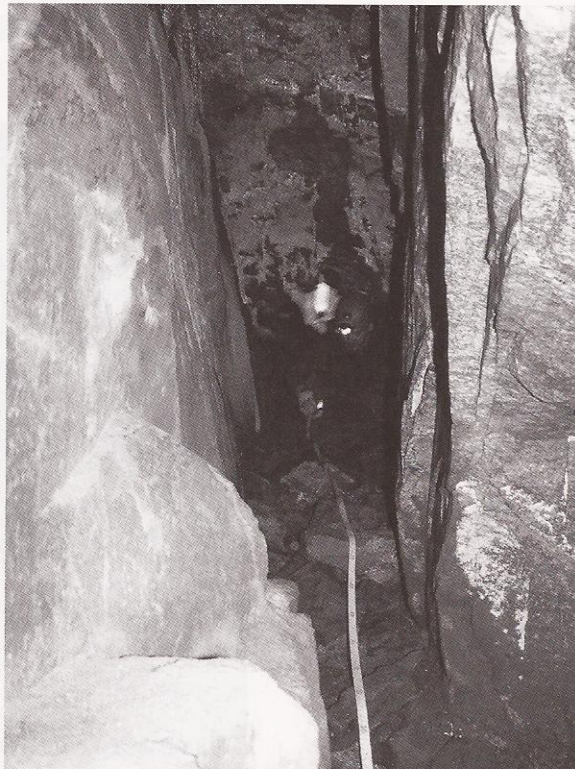
Con respecto da vertical do pozo, e o gran lago que se forma no seu interior, debemos facer unha advertencia de seguridade a todos os visitantes da sima. Aínda que a *boca do inferno* se atopa rodeada por un valo protector, hai imprudentes que, guiados pola ansia de asomarse para apreciar a beleza do fondo da cavidade e das paredes verticais da sima. O

feito de saltar o valado constitúe unha enorme temeridade, non soamente polo risco de asomarse e caer senón tamén

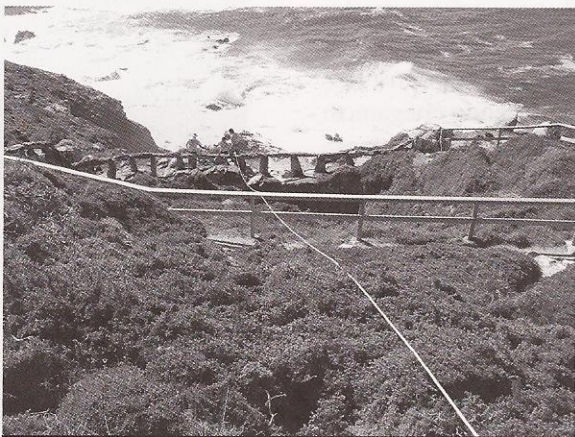
polo inestable do terreo que circunda o burato, resto do derrube que deu orixe ao pozo, e que podería, baixo o noso propio peso, colapsar en calquera momento. É máis, aínda que dende a superficie non é apreciable, si se observa durante o descenso que parte do chan firme que se atopa por dentro do valo non é tan firme xa que debaixo dese manto de terra e vexetación non hai nada máis que baleiro.

Por outra banda, eses intentos de achegarnos para acadar ver o fondo resultan vans xa que as paredes da sima forman unha pequena barriga que impide que se vexa o fondo por moito que nos asomemos.

Advertencias à marxe, é indubidable que o Burato do Inferno constitúe un auténtico tesouro natural, un reclamo para os visitantes da illa e un elemento fundamental que contribúe a engrandecer a beleza do seu entorno.

Espeleólogos de Espeleo Club Aradelas topografiando a galería final, que contrasta có resto da cavidade polas súas reducidas dimensións tanto de alto como de ancho.
Fotografía: Beatriz Bruna Quintas (Espeleo Club Aradelas)

Valado de protección da boca superior da sima do Burato do Inferno. Na fotografía, un equipo de Espeleo Club Aradelas durante un simulacro de rescate en 2009.
Fotografía: Beatriz Bruna Quintas (Espeleo Club Aradelas)

FONTES BIBLIOGRÁFICAS:

- Catálogo de furnas marinas del Parque Nacional de las Islas Atlánticas de Galicia / Espeleo Club Aradelas ; dir. José Higinio Diz Dios
- Catálogo de furnas do litoral pontevedrés / José Higinio Diz Dios; Raúl Ríos Basadre
- Cíes y Ons, la ruta de las islas / Estanislao Fernández de la Cigoña .- Vigo : Asociación Galega para a Cultura e a Ecoloxía , 1991

BUEU

Leña Verde

ZONA PEATONAL BANDA DO RÍO

Teléfono: 986 323 483